

Л. Ю. Мельник,

д. е. н., професор, професор кафедри управління персоналом та економіки праці,

Міжрегіональна Академія Управління персоналом

ORCID ID: 0000-0001-6317-1075

О. І. Радзівський,

д. е. н., с. н. с., професор кафедри організації туристичної діяльності,

Міжрегіональна Академія Управління персоналом

ORCID ID: 0000-0002-8769-8098

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.21.10

ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНІВ ЯК ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

L. Melnik,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Personnel

Management and Labor Economics, Interregional Academy of Personnel Management

O. Radzievskii,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chair of the Organization of Tourism

Activities of the Interregional Academy of Personnel Management

ACTIVITIES OF ECONOMIC SYSTEM OF REGIONS AS CENTERS OF RURAL DEVELOPMENT

Визначено, що підтримка необхідних територіальних пропорцій в економіці, недопущення надмірної диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення ефективного функціонування загальноукраїнського ринку є найважливішими аспектами модернізації української економіки та її сталого розвитку на сучасному етапі. Здійснення такої стратегії територіального розвитку країни вимагає не тільки активізації регіональної політики, але і вдосконалення всіх правових, інституційних, економічних механізмів.

Встановлено, що проблеми організації та управління сільськими територіями необхідно вирішувати з урахуванням того, що регіональна економіка з регіональним господарством є цілісною системою. Організаційна структура управління відповідала принципу системності, сприяла тому, щоб предмети, що відносяться до різних видів власності, розвивалися як цілісна система з дотриманням комплексності та необхідних пропорцій, маючи на увазі, що зайва складність системи знижує ефективність і надійність її функціонування. Інструментами в державній політиці з цього питання могли б бути податкові преференції, субсидії та прискорена амортизація. В основу розвитку регіону має бути покладено орієнтацію на інновації, знання. Дослідження процесів ринкових перетворень у регіональній площині дозволили сформулювати систему антикризового механізму розвитку сільських територій в сучасних умовах та запропонувати комплекс організаційних, економічних, фінансових і соціальних заходів за пріоритетними напрямками подальшого розвитку.

It is determined that maintaining the necessary territorial proportions in the economy, preventing the over-differentiation of regions by the level of socio-economic development, ensuring the efficient functioning of the Ukrainian market are the most important aspects of the modernization of the Ukrainian economy and its sustainable development at the present stage. The implementation of such a strategy of territorial development of the country requires not only the activation of regional policy, but also the improvement of all legal, institutional and economic mechanisms.

It is established that the problems of organization and management of rural territories should be solved taking into account that the regional economy with the regional economy is a coherent system. The organizational structure of management conformed to the principles of systematicity, facilitated that items belonging to different types of property, developed as a holistic system with the complexity and necessary proportions, keeping in mind that the excessive complexity of the system reduces the efficiency and reliability of its functioning. Instruments in public policy on this issue could be tax preferences, subsidies and accelerated depreciation. The development of the region should be based on innovation, knowledge. Studies of processes of market transformations in the regional plane have allowed to formulate a system of anti-crisis mechanism for rural development in modern conditions and to offer a set of organizational, economic, financial and social measures in the priority directions of further development.

Thus, the key purpose of regional governance is to formulate a strategy of priorities and key objectives of agricultural policy, to influence the creation of appropriate conditions, structures and regional programs, forecast the development of industries, limit monopoly and stimulate competition.

For the region, the most appropriate and effective approach will be to preserve viable large state and collective farms with appropriate ownership, but with the restructuring of domestic economic relations, with worldwide support for the newly emerging forms of economic activity that have a fundamentally new economic nature.

Ключові слова: економічна система, економічна діяльність, регіони, розвиток сільських територій.

Key words: economic system, economic activity, regions, rural development.

ВСТУП

Тенденція регіоналізації економіки, переміщення в регіони відповідальності за її стан, у тому числі і аграрної сфери, вимагає мати на місцях уявлення про перспективи свого розвитку і відповідні управлінські інструменти його здійснення, адекватні цьому регіону. Підтримка необхідних територіальних пропорцій в економіці, недопущення надмірної диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення ефективного функціонування загальноукраїнського ринку є найважливішими аспектами модернізації української економіки та її сталого розвитку на сучасному етапі. Здійснення такої стратегії територіального розвитку країни вимагає не тільки активізації регіональної політики державного центру, але і вдосконалення всіх правових, інституційних, економічних механізмів державних відносин.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дослідити теоретичні аспекти та розробити практичні рекомендації щодо діяльності економічної системи регіонів як центрів розвитку сільських територій.

РЕЗУЛЬТАТИ

Регіональне господарство як суспільне виробництво загалом — це не просто сума галузей і виробництв. Воно володіє системними властивостями: спільністю

цілей, властивими їй економічними і соціальними відносинами й інтересами і, як всяка система, характеризується тим, що складається з окремих, певним чином пов'язаних між собою елементів, здатних до самостійного функціонування. Таке утворення регулюється співвідношенням цілого і частини, а також оптимальністю зв'язку між її різними ланками.

Діяльність економічної системи, якою є сільські території регіону, являє собою динамічний процес, в якому найважливіше місце належить двом її сторонам. Перша — побудова системи, від чого залежить також характер взаємодії її елементів. Друга — засобом впливу на ці елементи, за допомогою якого досягається найбільший підсумок. Ці дві грані системи знаходять своє вираження в процесах організації та управління.

Не можна не погодитися з тим, що управління — це та ланка, в яку організовується трансформація і реалізація економічних законів розвитку суспільства, визначаються форми організаційно-економічних, соціальних відносин, пропорції розвитку галузей регіональної економіки. Від того, наскільки професійно розробляються і приймаються рішення, які принципи і механізми закладаються при їх прийнятті, залежить успіх або провал відповідних перетворень [1, с. 54].

Управління сільськими територіями — постійно діючий механізм, що спрямовує діяльність організації, забезпечує збереження структури і реалізацію цілей цієї

системи. Виробництво, розподіл і споживання неможливі без певної організації, порядку, поділу праці. Аграрна реформа — це мета, досягти яку без дієвого та ефективного управління неможливо. Управління економікою регіонального агропромислового комплексу — багаторівнева система, що складається з системи управління господарюючими суб'єктами-підприємствами всіх галузей агропромислового комплексу та їх об'єднаннями, сукупності суб'єктів управління районними, зональними та регіональними об'єднаннями. Всі вони вирішують свої, притаманні лише їм завдання.

Що стосується сільських територій, то управління агропромисловим виробництвом являє собою єдину систему, в якій її елементи, органи управління різних рівнів тісно пов'язані між собою і перебувають у постійній взаємодії. Водночас управлінські функції як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях повинні мати певні розмежування, які виключали б "розрив" цих функцій і тим самим не порушували системності управління. Знаходження оптимуму між поділом управлінських функцій і тісністю їх зв'язків — неодмінна умова забезпечення як часткової, так і загальної рівноваги в економічному розвитку [2; 3].

Узагальнюючи аналіз сучасного стану управлінської системи сільської території на регіональному рівні та взаємодії з державними органами управління, можна зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення управління територією, зміни та уточнення його функцій з урахуванням законів ринкової економіки. Регіони повинні стати центрами розробки стратегії розвитку сільських територій і відповідного їй господарського механізму.

До сучасних функцій регіонального управління депресивними сільськими територіями можливо віднести:

- розробку і реалізацію програм розвитку територій, включаючи соціальні програми;
- індикативне планування;
- координацію наукових досліджень у системі сільських територій, підготовку та підвищення кваліфікації кадрів;
- підтримку нових форм індивідуального та колективного господарства;
- залучення інвестицій для здійснення регіональних програм;
- проведення земельної реформи та раціоналізація землеустрою, створення земельного кадастру;
- регулювання процесів екології;
- здійснення інформаційно-консультативної діяльності і аудиту на території;
- забезпечення ефективної взаємодії підприємств і організацій;
- розробку механізму формування кооперації та агропромислової інтеграції на районному та регіональному рівнях [4, с. 138].

Функції регіонального управління депресивними сільськими територіями не вичерпуються перерахованими положеннями, оскільки нині складність виробничих процесів незмірно зросла, надзвичайно ускладнилася і проблема пошуку методів ефективного управління і забезпечення сталого функціонування економіки. Це викликається також тим, що постійно виникає новий рівень невизначеності, нестабільності та мінливості

організаційно-економічного середовища, високий ступінь складності виникаючих проблем, які вимагають розробки нових підходів до регіональних проблем і регіональному управлінню.

На нашу думку, проблеми організації і управління депресивними територіями необхідно вирішувати з урахуванням того, що регіональне господарство, так само як і власність, розташована в його межах, являють собою єдину систему. Всі об'єкти, що знаходяться на території, незалежно від форм власності, якимись "нитками" взаємопов'язані один з одним. Тому бажано, щоб організаційна структура управління відповідала принципом системності, сприяла тому, щоб предмети, що відносяться до різних видів власності, розвивалися як цілісна система з дотриманням комплексності та необхідних пропорцій, маючи на увазі, що зайва складність системи знижує ефективність і надійність її функціонування.

Постановка питання про створення єдиної системи управління сільськими територіями обумовлена, насамперед, тим, що при переході до ринкової економіки повинна зрости роль державної надбудови в забезпеченні еквівалентності обміну, паритету цін, усунення локального монополізму, налагодженні міжгалузевих зв'язків. Водночас одним із критеріїв у виборі складу і меж регіонального сільського господарства як об'єкта управління є наявність прямих технологічних виробничо-економічних зв'язків між галузями і підприємствами [5].

Організаційна цілісність сільських територій забезпечується посиленням інтеграційних процесів на основі створення агропромислових об'єднань з повним циклом виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, а також шляхом раціональної концентрації функцій регіонального управління в одному органі.

Економічний же механізм формується на основі системи гарантованих цін, ставок кредиту або бюджетної підтримки певних заходів, субсидій, участі бюджету у страхуванні, диференційованих і пільгових ставок податків за видами діяльності чи форм власності, митних зборів. Подібна система економічних важелів за своєю структурою складна, але необхідна у разі переходу від жорстких планових методів управління до індикативним, більш м'яким і гнучким, але плановим.

Одним з найбільш принципових питань у вдосконаленні системи економічного механізму державного регулювання на регіональному рівні є встановлення співвідношення між саморегульованими і регульованими чинниками функціонування сільського господарства. Оскільки очевидно, що повністю саморегулюючих економічних систем в практиці не існує, то необхідно мати на увазі, що відмови держави від перерахованих вище питань не може бути ні теоретично, ні практично. Без продуманої концепції перелив капіталу в сільське господарство неможливий, бо в умовах вільної конкуренції він не в змозі мати рентабельність, порівняну з вкладеннями в сфери торгівлі, фінансів, послуг [6].

Як відомо, сільська територія як багатоскладовий і багатоцільовий об'єкт, який потребує "диригента", який би керував "оркестром" і направляв його діяльність. У цьому випадку це має бути держава в особі його установ.

Державне управління при цьому націлюється на координацію міжгалузевих і міжрегіональних продовольчих зв'язків, регулювання агропромислового виробництва допомогою проведення цінової, податкової, інвестиційної та фінансово-кредитної політики, прискорення інноваційного потенціалу, виконання необхідних державних контрольно-інспекційних функцій, здійснення норм соціального захисту населення.

Господарське управління — це форма організації діяльності конкретних підприємств, з метою отримання встановленого результату, шляхом узгодження та коригування дій виконавців, характеризується самостійністю, відповідальністю, відповідністю певним організаційно-правовими формами. Основним завданням є ефективна організація виробництва сільськогосподарської продукції.

У результаті досліджень прийшли до висновку про те, що управління розвитком сільських територій повинно являти собою єдину систему, в якій її елементи, органи управління різних відомств тісно пов'язані і перебувають у постійній взаємодії. Водночас найбільш ефективним є створення інтегрованої економіки, де державні структури мають реальні важелі координувати і регулювати агропромислове виробництво, а самі товаровиробники — можливість саморегулювання. Така взаємодія державного регулювання і саморегулювання товаровиробників може бути фундаментом механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій.

У складних економічних умовах, якщо допустити, що регіон — умовно замкнута система, то саморегулювання сільської території можна визначити як пошук рухомої внутрішньої рівноваги.

Функціонування ринкової економіки депресивних регіонів містить у собі багато невизначеностей, в зв'язку з цим виникає необхідність системного підходу до розробки прогнозу ведення сільськогосподарського виробництва, що враховує особливості діяльності кожного регіону. Головними напрямками є: інтенсифікація виробництва, оновлення матеріально-технічної бази та інноваційна діяльність у менеджменті. Враховувалося так само, що ефективний розвиток аграрного виробництва потребує державної підтримки і регулювання. Все це в перспективі має забезпечити вихід із кризового стану, стабілізацію і стійкий розвиток депресивних сільських територій.

Стратегічним напрямом діяльності сільських територій є стримування стихійних процесів, "бухливіх" в аграрній сфері в умовах ринку, і переведення їх в цілеспрямоване русло. За мету вибрано формування стабільності сільського господарства. Як відзначають фахівці, під стабільним сільським господарством розуміється економічно і біологічно стійка і екологічно безпечна агросистема, яка розвивається. Доцільно погодитися з таким визначенням, якщо додати ще, що ця система буде або повинна бути ефективною [7, с. 17].

Тому з метою усунення галузевої роз'єднаності управління розвитком сільських територій, посилення координації міжгалузевих зв'язків, вироблення і реалізації механізму взаємовигідного співробітництва підприємств і організацій агропромислового комплексу, а також заміни інструкцій та регулюючих заходів, створення кон-

курентного середовища слід здійснити концентрацію функцій регіонального управління на регіональному рівні.

Об'єднання різних господарюючих і підприємницьких структур необхідно для створення єдиного ринку певного виду товарів і проведення узгодженої політики в економічних відносинах між учасниками інтегрованого процесу. Інтеграція виступає як засіб боротьби за отримання високих доходів і більш справедливих їх розподілу.

У зв'язку з основним напрямом регіональної політики України на самоврядування і самозабезпечення необхідно, передусім, зменшити залежність економіки регіону шляхом створення ефективного економічного комплексу і формування на його базі внутрішнього ринку. Зрозуміло, що тут не потрібні шаблони. Потрібен доцільний механізм господарювання як вищий критерій, за яким відбирається те, що ефективно.

Таким чином, ключове призначення регіонального управління — це формування стратегії пріоритетних і вузлових завдань аграрної політики, вплив на створення відповідних умов, структур і регіональних програм, прогнозування розвитку галузей, обмеження монополізму та стимулювання конкуренції.

Для регіону найбільш правильним і результативним буде підхід, заснований на збереженні життєздатних великих державних і колективних господарств з відповідною формою власності, але з перебудовою внутрішньогосподарських відносин, при всесвітній підтримці знову народжуваних форм господарювання, що мають принципово нову економічну природу.

Проведений аналіз показує, що подальший розвиток і вдосконалення соціально-економічного розвитку сільських територій пов'язане з необхідністю освоєння досягнень інноваційного потенціалу, без чого неможливо зупинити спад сільськогосподарського виробництва, вийти з кризи і ефективно розвивати аграрний сектор економіки.

Технологічна перевага сільського господарства розвинених країн забезпечується насамперед державною підтримкою і розумною організацією його інноваційної сфери. У цих країнах традиційні напрями інтенсифікації (хімізація, меліорація, механізація, автоматизація і т.д.) є пройденим етапом. Наступний етап — використання генної інженерії і біотехнології.

У наш нелегкий час держава фінансує науку в обсязі: "щоб щось було". У одних підприємств немає грошей на проведення досліджень, у інших — на їх оплату та освоєння. У підсумку згортаються роботи, пов'язані з розвитком інноваційного потенціалу в агропромисловому виробництві, наростає його техніко-технологічне відставання, посилюється стагнація, подовжується і ускладнюється шлях до відновлення.

Не підлягає сумніву, що таке положення пов'язане з економічним ризиком. Вважаємо за необхідне мати в сільському господарстві Регіону відділ впровадження, який займався б вивченням і впровадженням у виробництво інноваційних досягнень. Це має бути регіональний орган, який мав би достатні права для впливу на товаровиробників усіх форм власності, а також мав б своїми формуваннями в районах. Головне завдання такого відділу — забезпечувати зв'язок між фундамен-

тальними дослідженнями і підприємствами сільських територій, підтримувати відносини з науково-дослідними інститутами, повідомляти всю корисну інформацію, фінансувати розробки прикладного характеру. Маючи фінансові можливості, він міг би оплатити найважчу частину досліджень (початкову), а потім з підприємствами і зацікавленими особами (з їх фінансовою участю) швидше втілити в життя нові розробки. У його функції могли б входити функції освіти, навчання та підвищення кваліфікації сільськогосподарських працівників з урахуванням того, що сучасний інноваційний потенціал висуває підвищені вимоги до професійного рівня працівників сільськогосподарського виробництва.

Інструментами в регіональній політиці з цього питання могли б бути податкові звільнення, субсидії та прискорена амортизація. В основу розвитку Регіону має бути покладено орієнтацію на інновації, знання, але першочергова тенденція — упір на власні сили і можливості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження економічної системи регіонів дозволили сформулювати систему антикризового механізму розвитку сільських територій у сучасних умовах та запропонувати комплекс організаційних, економічних, фінансових і соціальних заходів за пріоритетними напрямками подальшого розвитку.

Література:

1. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка Б.Є. Патона. Київ: ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. 72 с.
2. Васильєва Л.М. Інструменти державного регулювання аграрного сектора економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. — № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>
3. Васильєва Л.М. Аграрний сектор: оцінка рівня державної підтримки. Молодий вчений. 2015. № 1(16). С. 204—209.
4. Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики): монографія. К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. 454 с.
5. Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNBWZfY3BsdTg/view>
6. Сталій розвиток і зелена економіка. URL: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/staliy-rozvitok-izelena-ekonomika>
7. Ходаківська О.В., Шпикуляк О.Г., Супрун О.М. Інститути "зеленої економіки" у забезпеченні сталого розвитку агросектора: теоретичний вимір. Бізнес Інформ. 2017. № 7. С. 13—18.

References:

1. Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku (2012), Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [The national paradigm of sustainable development of Ukraine], DU "Instytut ekonomiky

pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy", Kyiv, Ukraine.

2. Vasil'ieva, L.M. (2010), "Instruments of state regulation of agrarian sector of economy", The government and management: improvement and development, vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua> (Accessed 25 Oct 2019).

3. Vasil'ieva, L.M. and Bondarchuk, N.V. (2015), "The agricultural sector: assessing the level of state support", Young scientist, vol. 1, pp. 204—209.

4. Marenich, T.H. (2005), Transformatsijna dynamika ta mekhanizmy ekonomichnoho rehulivuvannia ahroformuvan' (pytannia teorii, metodolohii, praktyky), [Transformational dynamics and mechanisms of economic regulation agroformations (questions of theory, methodology, practice)], NAS of Ukraine; Inst ehkon. and forecasts, Kyiv, Ukraine.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "Strategy for sustainable development and institutional reform of the forestry and hunting economy of Ukraine for the period up to 2022", available at: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNBWZfY3BsdTg/view> (Accessed 25 Oct 2019).

6. Eco-live (2017), "Sustainable development and green economy", available at: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/staliy-rozvitok-i-zelena-ekonomika> (Accessed 25 Oct 2019).

7. Khodakivs'ka, O.V. Shpykuliak, O.H. and Suprun, O.M. (2017), "Institutes of the "green economy" in ensuring the sustainable development of the agricultural sector: the theoretical dimension", Business Inform, vol. 7, available at: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform2017-7_0-pages-13_18.pdf (Accessed 25 Oct 2019).

Стаття надійшла до редакції 30.10.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73